

ՆՈՐԷՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱԼ ԿՈՒՋԵՄ

Եկեղեցի չեմ երթար, թէեւ հաւատքս նոյնն է ինչպէս երէկ, կաթիլ մը չէ պակսած եւ երբեմն կը բարձրանայ եռացող կաթի նման:

Այստեղ աղուոր փափաքներ կը վիժին երբ կարելի չ'ըլլար ճեղքել բարակ պատերուն պաշարման օղակը: Բարեբախտաբար դեռ պէտք չունիմ հարազատի, բարեկամի եւ ընկերոջ ծառայութեան, բարեացակամութեան կամ քմահաճոյքին միջնաբերդէն դուրս գալու համար:

Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ արծաթեայ ափսէն Վիս կ'ուրախացնէ պատանիի պէս, որովհետեւ տակաւին ի վիճակի եմ թղթադրամ մը սահեցնելու մտած եւ ելած պահուս, եւ ան ինծի հեռուներէն, շա՛տ հեռուներէն կը բերէ քաղցրութիւնը նախաքրիստոնէական մեր ոստանին ամենէն փարթամօրէն փափկասուն տիկնանց, որոնք շէն էին եւ առաւել կը շէննային երբ կը կանչէին ժպտադէմ—պայծա՛ր մնաք:

Բացօթեայ կառավայրին մէջ ստաղուն թանկագին ինքնաշարժները եւ ազգակիցներու տօնական արդուվարդը Վիս չեն անհանգստացներ: Եկեղեցի մուտքս հիմնուած է մերկ մարմնիս վրայ դրոշմուած Ս. Միւռոնին իրաւունքով, Վոր տարուան բոլոր օրերուն ծովանոյշ ծննդավայրիս Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ նստարաններուն վրայ, պէյերուն եւ փաշաներուն ուրուականին քով, ցնցոտիներով կ'արժեցնէին ծոծրակին վէրքերը կանաչ տերեւով ծածկած Տոբթորն ու յարածամ արագ-արագ “անոյշ ապուր” մրթմրթացող Բենիամինը:

Գանգատ չունիմ—երբեք չեմ ունեցած—արարողութեանց տեւողութենէն: Ես չեմ կրնար կարճ եւ երկար ածականներով որակել պատարագի մատուցումը, խորհուրդի մը կամ ժամերգութեան մը կատարումը կամ քարոյ մը, որովհետեւ կարճը համապօր եւ հոմանիշ չէ լաւի,

ներդաշնակի, բաղցրահունչի եւ հոգեզմայլի, ոչ ալ երկարը՝ վատի, խառնափնդորի, ժխորի եւ խորշելիի: Եւ ապա եմ վերջապէս երեսս խաչակնքելով տաճարէն դուրս գալու երբ որ ուզեմ:

Բայց եկեղեցի չեմ երթար:

Հայ փնտռելու, հայ գտնելու եւ հայու հետ հայերէն խօսելու կարօտ չունիմ—չեմ ունեցած—բարեբախտաբար: Շատ կանուխէն կեանքս կապած եմ հայութեան եւ բարեկամներս ու ընկերներս ընտրած ազգակիցներէս: Օրուան ժամերուն մեծագոյն մասը հայերէն կը խօսիմ, հայերէն կը կարդամ, հայերէն կը գրեմ, հայերէն բառ ու բանով կը լիանամ եւ հետեւաբար պէտք չունիմ նախնեաց տաղեր մտիկ ընելու կամ հայրենակիցներու հետ շփուելու համար եկեղեցի երթալու:

Բայց պէտք է երթամ, կ'ուզեմ երթալ ո՛չ թէ աղօթելու համար, որովհետեւ միջնաբերդիս մէջ կ'աղօթեմ առանձինն, երբեմն նոյնիսկ օրը քանի մը անգամ, մեքենաբար, անտեղեակ Իր ներկայութեան, որովհետեւ Ան ինծի հետ չի խօսիր: Աղօթքս խօսակցութիւն չէ Աստուծոյ հետ, այլ գրեթէ ամէն մարդու պէս մէկ ուղղութեամբ աղերս մըն է Անոր, որ Իր բուն ըսելիքը վերապահած է ուրիշ օրուան մը, թէեւ պնդողներ կան որ Ան կը խօսի իրենց հետ հանապազ:

Պէ՛տք է երթամ, բայց ամէն անգամ որ ոտքի ելլեմ, ծովափը լուղորդներուն վտանգ ազդարարող սեւ դրօշը միտքս կուգայ: Հոգիս պէտք ունի խաղաղութեան, զոր միայն Ան կրնայ տալ երբ զգամ որ քովս է: Իսկ Ան, շատ տարիներ առաջ սորվեցուցած են ինծի, Ինքզինք կը զգացնէ— զգացուցած է—միմիայն Իր կերտած տաճարին մէջ եւ Իրեն նման խորհրդաւոր, Իրեն նման անհասկնալի, Իրեն նման հեռու հեռաստանէն եւ Բարձրաւանդակին անմատոյց բարձունքներուն երկինքէն ծորած լեզուին սքանչացումին մէջ միայն:

Կիրակիէ կիրակի, պսակէ պսակ, մկրտութենէ մկրտութիւն, թաղումէ թաղում եկեղեցիս կը վերածուի աշխարհի էն զարդարուն, էն ընդարձակ եւ էն շքեղ թարգմանութեան գրասենեակին: Գրաբար չե՞մ

հասկնար—Հովիւը աշխարհաբար կ'արտասանէ. աշխարհաբար չե՞մ հասկնար—հովիւը կամ տարկաւագը անգլերէն կը կարդայ եւ ապա անպայման կը փութայ անգլերէնով յայտարարել մեղքեր, իմս ըլլան կամ ոչ:

Չեմ հասկնար ինչո՞ւ Ամերիկայի մէկ ափէն միւսը եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, սարկաւագ, տիրացու, թեմական եւ ծխական խորհուրդներ իրար անցած են որ ես հասկնամ: Սխալ չհասկցուիմ: Հասկցողը չեմ: Հասկնալ չուզող մէկն ալ չեմ: Բայց հասկնալ ի՞նչ: Հասկցնել ուզուածը վարձակալական պայմանագրութիւն չէ, կարճ պատմուածք չէ, բանաստեղծութիւն չէ, ճառ կամ ոճիրի մը լուրը չէ: Կարելի՞ է բառերը մէկ լեզուէն ուրիշի մը վերածելով հասկնալ զԱստուած, Աստուածորդին եւ Ս. Հոգին:

Ոչ մէկ բառով, ոչ մէկ լեզուով մարդկային էակը կրնայ հասկնալ, հասկցնել կամ բացատրել մեծ եւ սբանչելի Խորհուրդը, անհաս եւ անսկիւբ խորին Խորհուրդը: ԶԱյն կարելի է միմիայն ընդունիլ, ըմբռնել եւ զգալ հաւատքով, յայտարարել Անոր գոյութիւնը հաւատքով եւ Անոր մասին խօսիլ հաւատքով:

Իմ եկեղեցւոյս մէջ ես պէտք չունիմ լսելու, Աւետարանի ընթերցումով, **“Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր Աստուած եւ Աստուած էր Բանն”** նախադասութեան հայերէն աշխարհաբարը՝ **“Բանը սկիւբն էր, Բանը Աստուծոյ քով էր եւ Աստուած Բան էր”**, կամ անգլերէնը՝ **“In the beginning was the Word and the Word was with God and the Word was God.”**

Ո՞վ կրնայ առանց խղճահարութեան պնդել որ, դարձեալ Յովհաննու Աւետարանէն, **“Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ իյնալով չմեռնի, միայն ինքը կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի, շատ արդիւնք կուտայ”** խօսքին հանդիսաւոր եւ եղանակաւորեալ ընթերցումը կը բանայ իր հոգւոյն դռները առ Աստուած, մինչ անգլերէնը՝ **“unless a grain of wheat falls into the earth and dies, it remains alone; but if it dies, it bears much fruit.”** զինք երկինք կը հանէ, իսկ հարապաւոր՝ **“Եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր**

մեռանիցի, ինքն միայն կայ. ապա եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ”,
վինք տարտարոս կը նետէ:

Իմ եկեղեցիս միմիայն ի՛ր լեզուով միտքս ու հոգիս կը բանայ
ամենասուրբ Երրորդութեան: Այն գեղանոյշ լեզուով, որ իմ ծնողացս չէր,
վոր անոնք չէին հասկնար երբեք, որ հինգերորդ դարու Հայունն ալ չէր,
վոր ան չէր հասկնար բնաւ, բայց վոր Սահակ-Մեսրոպեան հանճարը
յօրինեց կատարելապէս, Կատարեալին վայել, առաջին լուսաւորիչներուն
առաքելական գործունէութենէն չորս եւ Վաղարշապատի մէջ Աստուծոյ
յայտնութենէն մէկ դար ետք, որպէսվի ան իրը ընէր վԱյն ու վատորոշուէր
իր օտար հաւատակիցներէն եւ սպառապէն քրիստոնէութեան հարուածներուն
դիմաց ունենար ի՛ր եկեղեցին, տունը իր հոգւոյն, դէմքը իր էութեան,
աստղը իր ճանապարհին:

Ի՞նչ փոխուած է հիմա 1600 տարի ետք: Հիմնապէս ոչինչ,
արմատապէս շա՛տ: Տիեզերական գիւղը ի՛նչ իմաստներ կը հագցնէ
Յիսուսի վարդապետութեան եւ կը խորտակէ, կը գալարէ, կը ճկմէ, կը քամէ,
կը հաւասարեցնէ, կը կլանէ, կ’անհետացնէ, մինչ չկան Սահակ-Մեսրոպեան
հաւատք եւ հանճար: Անոնք մոթթուած են գոհացնելու համար
պարարտութեան չաստուածը, որ առատապէս օրհնեց Մեծ Երաշտին
յաջորդած վերջին 50 տարիները:

Եկեղեցւոյ մէջ լեզուական հասկնալիութեան,
այծմէականութեան, հոգի փրկելու եւ փրկեալներու թիւը բարձրացնելու
արդարացումով բոլոր նորարարութիւնները եւ նորութեան դիւային
ձգտումները, որոնց գլուխ-գործոցն է Ս. Պատարագին անգլերէն լեզուով
մատուցումը, կը գոհացնեն միայն պարարտանալու կիրքը: Կեղծ են, սուտ
են եւ աղետաբեր: **“Զի հաւատովք գնամք եւ ոչ կարծեօք”**: (Բ. Կորնթ. Ե.7):

Եկեղեցիս, ներսը, նախանձելիօրէն բարեկարգ է հիմա իր
ուսումնական եւ պարկեշտ հովիւով, վայելուչ յարգարանքով, դաշն ու
կանոնաւոր արարողութեամբ, բացի լեզուի կարկտանէն: Բարեկարգ չէ իր
պատերէն դուրս, ուր ջրսուքի կը սպասէ անծայրածիր խոպան դաշտը
ծառայութեան եւ օգնութեան:

Յղփացած Ամերիկայի մէջ, ամերիկահայ շփացած տարրերու վարկաբարակի տեսութեանց եւ անշնորհք, գուցէ նաեւ նենգ ճնշումներուն դիմաց, եկեղեցական նուիրապետութեան պաշտպանութեան պէնքը պիտի ըլլար յարձակողաբար վկայակոչել Սահակ-Մեսրոպեան հրաշքը, պայն յայտարարել ամէն առթիւ, ուսուցանել եւ քարոզել աներկիւղ իր բո՛ւն իմաստով: Եւ անցնիլ անդին արարողական պաշտօնէն, հոգի շահելու համար հոգւով ծառայել, սրտով տալ, հաւատքով հարստանալ:

Ինչպէս որ եկեղեցւոյ մէջ Խաչն ու Աւետարանը գեղահիւս ժանեակով կը բարձրացուին եւ կը մօտեցուին մեր շրթներուն համբուրուելու ահիւ եւ դողութեամբ, որովհետեւ անոնք նշաններն են անբաւելի Խորհուրդին, “որ ’ի վե՛ր է քան վամեմայն միտս եւ վբանս”, միւս նշանը, պահապան եւ կենարար լեզուն ալ, պէտք է մատուցուի էն նրբահիւս ժանեակով, առանց թելակարուած բուրջերու, Վիճք արժանաւորագոյն ձեւով փառաւորելու եւ հայու հոգին անփորձ եւ անխոռով ասլորեցնելու համար:

Նորէն եկեղեցի երթալ կ’ուզեմ:

Մ. ՀԱՅԿԵՆՑ